

Wiadomości **Uniwersyteckie**

6 | Z życia Uczelni

Zaczelśmy z wysokiego C! Koncert symfoniczny w Filharmonii Lubelskiej

17 | Z kart historii UMCS

Kadra naukowa z Kresów Wschodnich w pierwszych latach funkcjonowania UMCS

22 | Słuchając historii – 80 lat UMCS

Uniwersytet nas ukształtował. Rozmowa z prof. dr. hab. Janem Pomorskim z Katedry Humanistyki Cyfrowej i Metodologii Historii, przewodniczącym Komitetu ds. Obchodów 80-lecia UMCS

80 LAT UMCS

Kiedyś pisaliśmy o...

W numerze lutowym „Wiadomości Uniwersyteckich” zabieramy Państwa w kolejną podróż w czasie. Tym razem przenosimy się do początku milenium i wydarzeń, które wpłynęły nie tylko na funkcjonowanie naszego Uniwersytetu, ale także kraju. To zaledwie niewielki wycinek z historii UMCS, dlatego już za miesiąc zaprezentujemy kolejną porcję materiałów sprzed lat.

Zapraszamy do wspólnego eksplorowania przeszłości!
Redakcja

Kadra naukowa z Kresów Wschodnich w pierwszych latach funkcjonowania UMCS

Powstanie UMCS i jego należyte funkcjonowanie nie byłoby możliwe, gdyby nie kadra naukowa przebywająca latem 1944 r. w Lublinie, którą staraniami Resortu Oświaty PKWN udało się zebrać i zaangażować od 12 września w cykl publicznych odczytów z różnych dziedzin nauki. Nazwiska części wykładowców oraz ich pochodzenie „naukowe” znane są ze wzmianki prasowej zamieszczonej na łamach „Rzeczypospolitej”. Wynika z niej, że:

„Z dziedziny literatury obiecali współudział: prof. W[incenty] Rzymowski i prof. Juliusz Kleiner ze Lwowa (...); z dziedziny historii i etnografii – prof. [Leon] Białkowski i [Mieczysław] Popławski z Lublina oraz dr J[ózef] Gajek z Gdyni; z dziedziny nauk biologicznych prof. H[enryk] Raabe ze Lwowa, dr M[ieczysław] Stelmasiak z Poznania, prof. [Konstanty] Strawiński z Warszawy, prof. Bron[isław] Niklewski organizator Wydziału Rolniczego z Poznania, prof. [Sergiusz] Siengalewicz z Wilna; z zakresu zagadnień społeczno-gospodarczych – Jan Haneman, kier. Resortu Gospodarstwa i Finansów PKWN, prof. Edw[ard] Grabowski i ob. Pragerowa z Warszawy, ob. Hilary Minc i inni¹.

Odczyty te cieszyły się dużą popularnością, dlatego też, gdy podjęto decyzję o utworzeniu drugiego w Lublinie uniwersytetu, pod uwagę wzięto zebranych w mieście naukowców. Wśród tej grupy znajdowało się wie-

le osób wywodzących się z ośrodków akademickich Kresów Wschodnich, czyli ziem II RP zawłaszczonych przez Związek Sowiecki, a obecnie stanowiących obszary państwowe Litwy, Białorusi i Ukrainy. Głównymi miastami kresowymi z prężnie działającymi w okresie międzywojennym uczelniami były Wilno i Lwów. Ponieważ jasne było, że obie te uczelnie nie znajdują się już w granicach kraju, zaplanowano zaangażowanie zagubionej w nowej geopolitycznej rzeczywistości kadry, m.in. właśnie z Kresów Wschodnich, w pracę na korzyść Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Można się zastanawiać, czy swój wkład w koncepcję ściągania do Lublina polskich naukowców z Wilna i Lwowa mógł mieć organizator i pierwszy rektor UMCS, zoolog, prof. **Henryk Raabe**, dzięki znajomościom z dawnych lat. W okresie międzywojennym wykładał przecież na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Warszawskim, miał również za sobą krótki epizod pracy w Lwowskim Uniwersytecie Państwowym im. Iwana Franki².

W pierwszych latach istnienia UMCS przewinęło się przez jego mury spore grono wybitnych uczonych z Wilna i Lwowa, którzy zapisali się w polskiej kulturze, literaturze, historii i nauce. Wielu pozostało w Lublinie, podejmując pracę naukową na naszej Uczelni, jednak

¹ *Powszechne wykłady uniwersyteckie w Lublinie, „Rzeczypospolita”, nr 37 z 8 IX 1944 r., s. 3. We wszystkich cytatach została zachowana pisownia oryginalna.*

² Chodzi o lwowskie Kolegium Jezuickie przekształcone w 1661 r. przez króla Jana Kazimierza w akademię, którą, decyzją Józefa Piłsudskiego, w 1919 r. przemianowano na Uniwersytet Jana Kazimierza. W czasie II wojny światowej pod władzą sowiecką działał jako Lwowski Uniwersytet Państwowy im. Iwana Franki.

Z zasobów Muzeum UMCS

↑ Tadeusz Kielanowski

część z nich już na przełomie 1944 i 1945 r. starała się wrócić na tereny, gdzie pracowali przed wybuchem wojny. W związku z tym rektor UMCS prof. Raabe wyjaśniał w skierowanym do dziekanów piśmie:

„Ze względu na wyniszczenie gron profesorskich i zakładów naukowych nie jest przewidywane mechaniczne odtwarzanie dawnych uczelni; prawdopodobne jest powoływanie do życia nowych, w rozmiarach jakie się okażą możliwe na dawnych miejscach albo na nowych. (...) W związku z tym nie zawsze będzie od razu aktualnym przeniesienie się na teren dawnej pracy. Po drugie, powołani już do życia Uniwersytet im. Marii Curie-Skłodowskiej pozostanie na zawsze w Lublinie, a ze względu na jego znaczenie, nie będzie mógł być pozabawiony koniecznych sił naukowych³.

Po całkowitym odzyskaniu niepodległości przez Polskę i ustaleniu nowych granic spore grono kadry naukowej UMCS zostało oddelegowane do nowo powstających ośrodków naukowych w Białymstoku, Gdańsku, Wrocławiu i Poznaniu. Inni przeszli do różnych uczelni z własnej woli. Wpływ na to mogło mieć coś, co początkowo sprzyjało zatrudnieniu kadry ze Wschodu na UMCS, a mianowicie fakt, że Lublin był miastem, które otwierało drogę do uniwersytetów zachodniej Polski.

Innym czynnikiem mogły być tragiczne warunki mieszkaniowe w Lublinie, o których donoszono do Porozumiewawczej Komisji Mieszkaniowej MRN w Lublinie:

3 AUMCS, Sekretariat, sygn. 30.

Z zasobów Archiwum UMCS

↑ Bohdan Dobrzański

„Szereg obecnych profesorów, repatriantów ze wschodu, którzy pracują na Uniwersytecie od szeregu miesięcy, nie może dostać mieszkań. Gnieźdzą się kątem u znajomych, mieszkali zimą na lodowato-zimnych poddaszach, prażą się obecnie pod rozpalonymi dachami strychów. (...) Znosi się, że z powodu ciężkiej sytuacji mieszkaniowej, wielu profesorów powędruje na zachód. (...) Odnosi się to zwłaszcza do uczonych repatriowanych ze Lwowa i Wilna, którzy kierują swe pierwsze kroki do Lublina⁴.

Spośród tych, którzy pozostali na UMCS na dłużej, należy wymienić kolejnych dwóch rektorów naszej Alma Mater. Mowa tu o następcy prof. Raabe – prof. **Tadeuszu Kielanowskim**, który pełnił tę zaszczytną funkcję w latach 1948–1950. Również on związany był pierwotnie z lwowskim Uniwersytetem Jana Kazimierza (UJK), gdzie ukończył studia lekarskie i pracował, m.in. jako asystent na oddziale gruźliczym Kliniki Chorób Wewnętrznych Państwowego Instytutu Medycznego, wydzielonego z przedwojennych struktur UJK. Od listopada 1944 r. zatrudniony był na Wydziale Lekarskim UMCS, do 1948 r. sprawował funkcję prodziekana i dziekana tego Wydziału⁵.

Również trzeci z kolei rektor UMCS, gleboznawca, prof. **Bohdan Dobrzański** miał korzenie lwowskie, ponieważ ukończył studia na Wydziale Rolno-Lasowym

4 AUMCS, Sekretariat, sygn. 19; A. Łosowska, *Pracownicy i studenci rodem z Wilna i Grodna w pierwszym dziesięcioleciu Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej [w:] Związki Lublina i Wilna. Studia i materiały*, red. T. Rodziejewicz, Lublin 2011, s. 159.

5 AUMCS, Akta osobowe T. Kielanowskiego, sygn. K 46a.

Zasobów Archiwum UMCS

↑ Antoni Falkiewicz

Politechniki Lwowskiej (PL)⁶, gdzie podjął pracę w charakterze asystenta. Po zakończeniu wojny zatrudniony został w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, a następnie objął stanowisko kierownika Katedry Gleboznawstwa na Wydziale Rolnym UMCS. Od 1952 do 1955 r. był rektorem naszej Uczelni, a następnie pierwszym rektorem powstałej ze struktur UMCS Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie⁷.

W pierwszych latach funkcjonowania UMCS na Wydziale Lekarskim pracowało m.in. kilku naukowców z Uniwersytetu Stefana Batorego (USB) w Wilnie⁸ oraz lwowskiego UJK. Spośród tych ostatnich należy wspomnieć o doktorze medycyny, internście i kardiologu **Antonim Falkiewiczu** oraz biologu i filozofie **Ludwiku Flecku**. Pierwszy z wymienionych trafił do Lublina w następstwie służby wojskowej i po utworzeniu UMCS prowadził wykłady z chirurgii i interny wojskowej, był również adiunktem na Wydziale Lekarskim

⁶ Politechnika Lwowska, działająca pod tą nazwą od 1919 r., została pierwotnie założona we Lwowie w 1843 r. jako Akademia Techniczna, a następnie przekształcona w Szkołę Politechniczną. Po zakończeniu II wojny światowej została zreorganizowana we Lwowski Instytut Politechniczny.

⁷ AUMCS, Akta osobowe B. Dobrzańskiego, sygn. K 2009.

⁸ Uniwersytet w Wilnie został założony przez króla Stefana Batorego w 1579 r. W 1919 r. został „wskrzyszony” dekretem Józefa Piłsudskiego jako Uniwersytet Stefana Batorego. Po wybuchu II wojny światowej i wkroczeniu do Wilna Armii Czerwonej znalazł się pod władzą litewską.

Zasobów Archiwum UMCS

↑ Jan Błaton

UMCS⁹. Z kolei Ludwik Fleck był m.in. pracownikiem naukowym Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki, a w 1945 r. objął stanowisko kierownika Zakładu Mikrobiologii Wydziału Lekarskiego UMCS. Zarówno z lwowskim UJK, jak i wileńskim USB zawodowo związany był **Sergiusz Schilling-Sien-galewicz**, specjalista medycyny sądowej. W sierpniu 1944 r. przybył do Lublina i rozpoczął pracę w Katedrze Medycyny Sądowej UMCS. Był także doradcą Komisji Opieki nad Uczelnią.

Innym naukowcem wywodzącym się z USB był patolog **Stanisław Mahrburg**. Po repatriacji zatrzymał się w Lublinie, od 1945 r. pracował w Katedrze Anatomii Patologicznej UMCS do czasu, aż w 1950 r. przeszedł do lubelskiej Akademii Medycznej. Katedrą Okulistyki wileńskiego USB kierował **Ignacy Abramowicz**. Swoje doświadczenia przeniósł na grunt lubelski, gdzie w styczniu 1945 r. objął kierownictwo Katedry Okulistycznej UMCS. Na naszej Uczelni został zatrudniony również **Hieronim Jawłowski**, były pracownik naukowy Zakładu Zoologii USB, kierując od lutego 1945 r. Katedrą i Zakładem Biologii Ogólnej UMCS.

Przegląd pracowników naukowych Wydziału Przyrodniczego UMCS, pochodzących z Kresów Wschodnich,

⁹ Informacje dotyczące poszczególnych osób zaczerpnięto z ich akt osobowych przechowywanych w Archiwum UMCS oraz z artykułu A. Łosowskiej poświęconego pracownikom i studentom z Wilna i Lwowa na UMCS (A. Łosowska, op. cit.).

Zasobów Archiwum UMCS

↑ Witold Sławiński

Zasobów Archiwum UMCS

↑ Juliusz Rudnicki

otwiera fizyk **Jan Blaton**, absolwent PL i profesor wileńskiego USB. Od października 1944 r. współorganizował UMCS, obejmując Katedrę Fizyki Ogólnej, a od 1945 r. Katedrę Fizyki Teoretycznej. Interesującą postacią był matematyk **Leon Jeśmanowicz**, autor karykatur pracowników UMCS i UMK oraz wierszy i sztuk teatralnych, były asystent w Katedrze Matematyki USB, a od kwietnia 1945 r. zatrudniony w Katedrze Matematyki UMCS. Inny matematyk – **Juliusz Rudnicki** ukończył studia we Francji, zaś doktorat i habilitację uzyskał na UJ w Krakowie. W okresie międzywojennym pracował m.in. w USB w Wilnie, zaś po repatriacji trafił do Lublina i w styczniu 1945 r. rozpoczął pracę na UMCS.

Z UJK we Lwowie na Wydział Przyrodniczy trafili dwaj geografowie: polarnik **Alfred Jahn**, obejmując w maju 1945 r. stanowisko docenta w Katedrze Geografii Ogólnej UMCS, oraz **Adam Malicki**. Ten ostatni był również zatrudniony w Państwowym Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, zaś w 1945 r. został pierwszym kierownikiem Katedry i Zakładu Geografii Ogólnej oraz prorektorem UMCS.

Jan Mydlarski był zoologiem i antropologiem, wykładowcą Uniwersytetu Warszawskiego i UJK. Od lutego 1945 r. pełnił funkcję kierownika Katedry Antropologii UMCS oraz dziekana Wydziału Przyrodniczego. W lutym 1945 r. kierownikiem Zakładu Psychologii UMCS został **Tadeusz Tomaszewski**, były pracownik

Zasobów Archiwum UMCS

↑ Adam Malicki

Z zasobów Archiwum UMCS

↑ Jan Mydlarski

Z zasobów Archiwum UMCS

↑ Piotr Wiśniewski

naukowy lwowskiego UJK. Dla dziejów naszej Alma Mater duże znaczenia miała praca botanika **Piotra Wiśniewskiego**, absolwenta Uniwersytetu Warszawskiego, krakowskiego UJ, lwowskiego UJK oraz naukowca Akademii Rolniczej w Dublanach¹⁰ i profesora botaniki wileńskiego USB. Od 1944 r. kierował on Katedrą Botaniki Ogólnej UMCS, współtworzył Ogród Botaniczny oraz był kuratorem Muzeum Przyrodniczego.

Na Wydziale Weterynaryjnym UMCS pracowało m.in. trzech absolwentów i naukowców z Akademii Medycyny Weterynaryjnej (AMW) we Lwowie¹¹. Jednym z nich był lekarz weterynarii **Józef Parnas**, postać obecnie dość kontrowersyjna. Był dziekanem wspomnianego Wydziału, zaś w latach 1948–1950 piastował funkcję prorektora UMCS. Organizował Zakład Medycyny Wsi w Lublinie, którego był również pierw-

¹⁰ Akademia Rolnicza w położonych nieopodal Lwowa Dublanach została utworzona w 1919 r. z przekształcenia tamtejszej Wyższej Szkoły Rolniczej. Po zakończeniu wojny w jej miejsce utworzono Lwowski Instytut Rolno-Gospodarczy.

¹¹ Założona została w 1881 r. jako Cesarsko-Królewska Szkoła Weterynaryjna, następnie reaktywowana przez Sowieców pod nazwą Lwowski Instytut Weterynaryjny.

szym dyrektorem. Inny lekarz weterynarii **Alfred Trawiński** w 1945 r. znalazł zatrudnienie na tym samym Wydziale, którego był dwukrotnie dziekanem. Ponadto prowadził wykłady na Wydziale Farmaceutycznym UMCS. Wreszcie **Tadeusz Żuliński** był organizatorem i kierownikiem Zakładu Patologii Ogólnej i Anatomii Patologicznej UMCS.

Natomiast jeśli chodzi o Wydział Rolny UMCS, należy przywołać tu sylwetkę prof. **Witolda Sławińskiego**, botanika, mikrobiologa i leśnika, absolwenta PL i wileńskiego USB. Pracę na UMCS rozpoczął we wrześniu 1945 r.

Nie są to oczywiście wszyscy naukowcy UMCS legitymujący się studiami i pracą naukową w ośrodkach akademickich Kresów Wschodnich. W późniejszych latach z naszą uczelnią związani byli jeszcze m.in.: Stanisława Słowikowska, Zdzisław Finik, Kazimierz Sidor, Tadeusz Henzel, Kazimierz Matusiak, Sergiusz Riabinin, Anieła Chałubińska, Kazimierz Bryński, Elżbieta Duszyńska, Włodzimierz Zinkiewicz, Leon Halban, Tadeusz Taras, Janina Garbaczowska, Maria Grzędzielska i inni.

Ewa Ostapczuk

II FORUM ADMINISTRACJI KOMUNIKACJA W UNIWERSYTECIE

13 marca 2024 r.

Wydział Filozofii i Socjologii